

ДАДАТАК

Галіна СКРЫГАН

БАЦЬКА

100 гадоў з дня нараджэння! З пункту погляду развіцця цывілізацыі гэта адно імгненне ў бясконцым ланцугу падзей, якія здараюцца ў сусвеце.

Цяжка без хвалявання падумаць пра тое, што такім імгненнем вечнасці з'яўляецца жыццё майго бацькі, якое змясцілася ў адрэзак з 16 лістапада 1905 па 18 верасня 1992 года даўжынёю ў 86 гадоў.

Думка пра стварэнне памятнага дакумента, прысвечанага постаці майго бацькі (нясмелая спроба праз прыадчыненую заслону патрапіць ва ўнутраны свет яго душы, які ўсё роўна застаецца загадкай), выспела не адразу і не проста. Гэтаму асэнсаванню папярэднічалі пражытыя гады майго жыцця... Напэўна, мне патрэбны быў час, каб зразумець, што шмат для якіх падзеяў у жыцці надыходзіць свой вызначаны дзень і момант. Што нічога на свеце не робіцца проста так. Што існуюць заканамернасці быцця. І што раптоўна адбываюцца такія змены ў лёсе, якія нельга ні змяніць, ні, тым больш, прадухіліць.

У маладосці над усёй гэтай філасофіяй, як правіла, не задумваешся. Не задумваешся і пра тое, што рака часу няўмольна забірае ў мінулае дні, месяцы, гады...

На працягу жыцця многія моманты хацелася сесці і запісаць. Добра была некалі традыцыя — весці дзённік. Цяпер, на жаль, такая практыка знікае.

Дык вось, калі думаю, з чаго ж пачаць свой аповед, думкі мае міжволі вядуць мяне ў далёкія гады дзяцінства, у глухую сібірскую вёску Сухабузім, якая шырока раскінулася непасрэдна ад горада Краснаярска. У гэтыя мясціны бацька мой быў сасланы назаўсёды. Мне тады было каля двух гадоў, а старэйшаму брату Аліку каля 12.

Забралі бацьку ў Эстонію, куды бацькі прыехалі хутка ласля майго нараджэння з горада Ферганы. Думалі, што Эстонія стане для нашай

сям'і другой радзімай. Аднак лёс зрабіў чарговы суворы сюрпрыз (першы такі сюрпрыз быў у 36-м).

Дык вось, бацьку забралі, а маці з двума дзецьмі і маміна сястра Ліда засталіся ў Эстоніі. Чаго ж было чакаць сям'і ворага народа? А таго ж, што было і з іншымі такімі ж сем'ямі. Жонку ў турму, а дзяцей раскідаць па розных дзіцячых дамах (каб назаўсёды забыліся адзін пра аднаго) з пажыццёвым кляймо: сын ці дачка ворага народа.

Думаю, што нас уратавала ад гэтага немінучага страшнага прысуду маміна інтуіцыя і незвычайная сіла духу. Літаральна ў адзін дзень былі сабраны самыя неабходныя рэчы. Квіткі на цягнік купілі раней. Мама з Лідай вырашылі дзейнічаць так, каб не выклікаць з боку ніякіх падазрэнняў. Дык вось, Ліда, а ўслед за ёй і Алік, з разбежкай у часе, пайшлі, не спяшаючыся, гуляючы, з невялікімі сумачкамі па адной дарозе. А праз некаторы час, па другой дарозе, мама мяне, быццам на прагулку, павезла ў калясцы.

Хутка цягнік ужо імчаў нас далёка за межамі Эстоніі.

* * *

У вёсцы Сухабузім мы пасяліліся спачатку на кватэры ў Слобжыных. Дом гэтай працавітай вялікай сям'і быў на ўскрайку вёскі. Мая дзіцячая памяць дагэтуль захавала вобраз адной з дачок, 16-гадовай Насты, якая з трох гадоў не падымалася з ложка. Казалі, што ў дзяцінстве яе забадала цёлка, і яна, з таго часу прыкаваная да ложка, нагадвала худое бледнае дзіця гадоў 8—10. Тут хочацца адзначыць незвычайную парадаксальнасць характару сібіракоў. З аднаго боку — круты і суворы, які часам даходзіў да крайнасці, калі любяы спрэчкі маглі перайсці ў бойку да забойства. З іншага боку, незвычайная дабрыня і ўзаемавыручка. Калі чалавеку трэба было дапамагчы, выручалі ўсёй вёскай. Я была сведкам і таго, і другога. Нельга забыць, калі хворая Настачка ў разгар лета папрасіла кіслай капусты, а яе дома не знайшлося. У імгненне гэтая вестка разляцелася па вёсцы, і аднекуль у двары з'явілася процьма народу — хто прынёс кіслую капусту, хто салёныя гуркі, хто мачоныя яблыкі і шмат-шмат іншага.

У Слобжыных мы пражылі каля года. Неўзабаве тага прыдбаў так званае сваё жытло. Гэта была зямлянка на супрацьлеглым баку вёскі. За ёй хутка замацавалася каларытная назва «вагон дальняга следавання». Гэты «вагон» знаходзіўся глыбока ў зямлі. Першы вузкі пакой быў заместа кухні і хлява для свойскіх жывёл: курэй, гусей, казы, індыка, парсючка. Цяпер нават немагчыма сабе ўявіць, як можна было так жыць. Наступны пакой быў нашай спальняй. Маё спальнае месца было на высокім куфры, дзе я трохгадовай дзяўчынкай вельмі добра месцілася. Маленькія ваконцы былі над столлю, і відаць быў толькі абутак чалавека, што ішоў да нас.

— Вось і Янчык ідзе, — заўсёды казала мама, вызначыўшы па нагах бацьку.

У нашай сям’і было заўжды шмат сяброў і знаёмых, якія любілі зайсці да нас «на аганёк». Гэта тычыцца і тых «прыставаў», якія павінны былі па службе назіраць за ладам жыцця ссыльнага Яна Скрыгана, а пасля сталі сябрамі нашай сям’і.

Зямлянка наша стаяла літаральна на ўскрайку — далей была рэчка, праз рэчку могількі, а за могількамі — тайга.

Тата быў вялікім акуратыстам, любіў, каб кожная рэч ляжала на сваім месцы, вісела на сваім цвічку, каб ляжала ўсё па слоічках, скрыначках, шафачках. Мала таго — шурупчыкі і цвічкі розных памераў ляжалі па асобных слоічках і г. д. Так неўзабаве ў нашым жыцці было ўсё абсталявана. Сваімі рукамі былі зроблены лаўкі, абедзенны стол і шмат іншага.

Я не магу прыгадаць, каб тата вызначаўся мнагаслоўем, ён гаварыў заўсёды мала і канкрэтна. Нават калі злаваўся, ніколі не выходзіў з сябе і ніколі не падвышаў голасу. А ўжо брыдкія словы — гэта выключана. Я наогул не ведала такіх словаў. І васьм успамінаецца такі выпадак. Мама карміла курэй і пеўня на кухні. Мяне ў гэты час не выпаскалі з суседняга пакою, бо певень чамусьці на мяне накідваўся і балюча кляваў. Але мне ж было цікава. І не паспела я прыадчыніць дзверы, як певень мяне тут жа ўхітрыўся балюча дзеўбануць. Мяне гэта так абразіла, што я проста павінна была яго неяк абляяць. Але я не магла ўспомніць ніводнай лаянкі і, прыадчыніўшы на секунду дзверы, моцна выкрыкнула:

— Ух ты... Ненаглядны!

Доўга тады смяяліся.

* * *

Тата мяне ў дзяцінстве клікаў Галачкай. Пазней — Галай. Ён любіў насіць мяне на плячах і ў такт хады напяваць што-небудзь. Адна мелодыя ў мяне літаральна ўрасла з ранняга дзяцінства. Я, натуральна, не ведала, што гэта за музыка. Пазней, калі я вучылася ў музычнай школе, я пазнала ў ёй Ля-мажорны танец Э. Грыга. Наогул музыка Грыга бацьку вельмі падабалася. Ён адчуваў нешта роднаснае ў таямнічасуворых незвычайных гармоніях гэтага кампазітара.

У бацькі быў вельмі тонкі слых і прыемнага тэмбру голас. Ён вельмі артыстычна паказваў сюжэт песні. Дагэтуль у вушах гучыць беларуская жартоўная песня, як «дзед бабу палюбіў, што баба хароша». Любіў спяваць ён беларускія народныя песні разам з чалавекам, які стаў блізкім сябрам нашай сям’і ў Сібіры, — Пятром Адамавічам Крыўцом — ссыльным беларусам. Іх аб’ядноўвала і роднасць душ, і надломленыя лёсы, а галоўнае, што яны далёка ад радзімы маглі размаў-

ляць між сабой на роднай беларускай мове. У іх выразным выкананні мне і запомнілася песня пра бабу, якая

І крычыць, і бурчыць,
Проці дзеда не змаўчыць.

І далей яны з вялікай тэатральнасцю паказвалі, што баба аказалася «і крывая, і касая, ды яшчэ і злая». Таму дзед вырашыў яе ўтапіць. І заканчваецца песня словамі:

— Цяпер, баба, кайся,
Крыху пакупайся.
Толькі баба узнырне,
Дзед ёй кіем падпіхне.

А мне, дзіцяці, усё гэта бачылася літаральна і было заўсёды страшна, калі я ўяўляла, як дзед палкай падпіхвае бабу ў ваду і яна захлёбваецца.

І яшчэ адна песня мне вельмі падабалася:

Зялёны дубочак, шырокі лісточак.
Куды вецер веє, туды галлё гнецца.

Яна іншага характару, напеўная, пясчотная, дзе гаворыцца пра беднага хлопца. Праз гады, калі я ўжо стала прафесійным музыкантам, каронным нумарам на нашых хатніх музычных вечарах была песня на словы А. Русака «Не шукай ты мяне». Тата спяваў першую партыю, а я партыю другога голасу. Мне здаецца, што тонкая музыкальнаянасьць бацькі перадалася яго ўнуку, таксама Яну Скрыгану, для якога музыка стала справай усяго яго жыцця, яго прафесіяй.

Гаворачы пра майго бацьку, пра нашу сям'ю, трэба абавязкова сказаць, што за ўсім дабрабытам нашай сям'і стаіць незвычайная і выбітная асоба маёй маці. У яе ўжо да сустрэчы з бацькам быў свой досыць складаны адрэзак жыцця (пра гэта часткова расказваецца ў «Наталі»). Гэта той тып рускай жанчыны, якая «коня на скаку остановит, в горящую избу войдет». Маці з бацькам былі поўнасьцю супрацьлеглымі. Бацька — разважлівы, памяркоўны, заўсёды знешне спакойны, гаварыў няспешна, без лішніх словаў. Маці — хуткая, нецяярлівая, не вытрымлівала доўгай гаворкі, гаварыла хутка, выразна, правільна будуючы фразы, без словаў-паразітаў. Бацька хадзіў марудна, з прыпынкамі. Маці хутка, імкліва. Таму яны разам амаль ніколі не хадзілі на шпацыры. Для бацькі ж штодзённыя мацыёны былі святой справай. Прычым маршруты заўсёды былі розныя. Тут трэба асобна сказаць пра адно захапленне таты — пра яго незвычайную любоў да кіёчкаў. Шмат ён рабіў іх сам. Прычым любіў выкарыстоўваць розныя пароды дрэва, і ад гэтага залежала форма кіёчка. Гэтым ён любіў займацца, калі бываў у Доме творчасці пісьменнікаў «Каралішчавічы». Кіёчак быў неад'емнай часткай ягонага вобліку. І не таму, што ён яму быў неабходны, а для фасону. Яшчэ для фасону бацька любіў дома апра-

нацца ў любую пару года ва ўзбекскі халат і цюбецейку, якія яму пада-рылі ў Дні беларускай культуры ва Узбекістане. Давяршалі гэты кас-цюм, як правіла, ці боты, ці валёнкі, ці тапкі — гэта ўжо ў залежнасці ад пары года і ад настрою.

Нельга абысці яшчэ адну супрацьлегласць. Бацька любіў цёпла апранацца і баяўся скразнякоў. Маці і зімой хадзіла з голай шыяй і без пальчатак, яна пастаянна адчыняла форткі і ніколі не прастуджвалася. Уражвае, што пры ўсіх знешніх і ўнутраных супярэчнасцях хатняя ат-масфера заставалася спакойнай і ўраўнаважанай.

Выклікае здзіўленне, што мая мама, якая была карэннай масквіч-кай і ніколі не мела справы з работамі на зямлі, патрапіўшы ў сібір-скую вёску з двума маленькімі дзецьмі на руках, у экстрэмальныя ўмовы выжывання, не разгубілася. Больш таго — засвоіла навуку сялянскага быту, вывучылася апрацоўваць і садзіць гарод, збіраць ураджай, саліць капусту і гуркі, варыць варэнне, замарожваць малако і шмат чаго іншага. Цяпер я думаю пра тое, адкуль у яе бралася столькі маральнай і фізічнай моцы.

Яшчэ абавязкова трэба сказаць пра талент мамы гатаваць. Яна гэта рабіла з вялікай любоўю, надаючы літаральна рытуальнае значэнне кожнай зёлцы, прыправе, прадукту. Фармальных абедаў у яе ніколі не было. Кожная, няхай самая традыцыйная, страва ў яе выкананні ста-навілася маленькім шэдэўрам. Гэтак жа шчодро яна любіла частаваць. Да нас часта заходзілі людзі і па справе, і проста пагаварыць, параіцца. Мама заўсёды спачатку запрашала за стол, і толькі потым пачыналіся размовы.

Знешні воблік бацькі рабіў уражанне замкнутага, крыху суворага — чалавека самога ў сабе. За лінзамі акулераў цяжка было прачытаць у вачах яго сапраўдныя думкі і настрой. Ён сапраўды раскрываўся не заўсёды. Але калі ён адчуваў перад сабой роднасную душу, ён мог га-варыць і разважаць гадзінамі пра ўсё на свеце. І пра што б ні зайшла гутарка, яна абавязкова незаўважна зводзілася да разваг пра родную беларускую літаратуру, пра яе лёс. Асабліва ён клапаціўся пра чысці-ню, прыгажосць беларускай мовы. Трывога за лёс роднай мовы літа-ральна трэшчынай праходзіла праз яго сэрца.

Далёка няпоўным быў бы партрэт бацькі, калі не раскажаць пра тое, як ён мог жартаваць, а часцяком рассямшыць да слёз. Справа была на адпачынку ў ДOME творчасці ў Дубултах у канцы 50-х гадоў. Наша таварыства складалася з сям'і Аўрамчыкаў і некаторых прыезджых з Масквы і Кіева. Мы як звычайна размясціліся на пляжы і адпачывалі ад марнатраўства. Нехта пайшоў купацца, нехта гуляе ў карты, нехта разлёгся на ручніках і ціха перагаворваецца між сабой. Я, седзячы каля мамы, гуляю ў каменьчыкі. Усе неяк размарыліся пад прамянямі ску-пога прыбалтыйскага сонца. Раптам перыферычным зрокам я бачу збоку каля кустоў нейкую постаць. Я ўгледваюся і дрэнна разумею, хто гэта стаіць як манумент. Ні то мужчына, ні то жанчына. Твар та-

таў — застыў у нерухомай тэатральнай усмешцы, на галаве — завязаная з чатырох бакоў насоўка. На «постаці» мамін сарафан на тонкіх брэтэлях, а мускулістыя мужчынскія рукі скрыжаваліся на грудзях. Сарафан вісіць, як на вешалцы, да шчыкалатак. З-пад яго відаць мужчынскія босыя ногі. Я тузанула маму. Вакол людзі таксама пачалі ўглядацца ў незразумелую постаць. А далей — увесь пляж пачаў рагатаць, пакуль «постаць» пазіравала. Нехта хутка шчоўкнуў фотаапаратам, і ў нашым сямейным альбоме назаўсёды застаўся дзіўны Янчык.

* * *

У бацькавым жыцці поўна было нечаканых паваротаў. Аб адным з іх я хачу расказаць. Аднойчы за вячэрай (а наша сям'я звычайна збіралася на вячэру разам) я заўважыла, што мама з татам былі нейкія не такія, як звычайна. Вельмі хутка высветлілася прычына, якую яны хаваць і не збіраліся. Справа ў тым, што тата атрымаў на адрас Саюза пісьменнікаў БССР (ён тады знаходзіўся на вуліцы Энгельса) незвычайны ліст. З Заходняй Германіі. У канверце быў фотаздымак сімпатычнага маладога чалавека з задумлівым выразам твару. На адвароце надпіс: «Дорогому отцу от сына Всеволода. 27.07.63».

Справа ў тым, што да першага арышту (1936 г.) у таты была сям'я — жонка Галіна і сын Сева, які нарадзіўся, калі бацьку забралі. У нашым доме на гэту балючую для бацькі тэму ніколі не гаварылася. І не таму, што бацька хаваў ад сям'і нейкія таямніцы. Мама мая ўсе падрабязнасці гэтага драматычнага адрэзку жыцця бацькі ведала. І гэтага было дастаткова. Ёсць такія балючыя рэчы на свеце, да якіх нікому дакранацца нельга.

Для мяне ж такі таямнічы ліст не быў абсалютнай нечаканасцю. З самага ранняга дзяцінства я вельмі любіла слухаць маміны ўспаміны. Яна вельмі вобразна і цікава расказвала пра сваю маладосць, пра эвакуацыю ў Фергану пад час вайны, пра знаёмства з татам, пра тое, як я нарадзілася, пра жыццё ў Эстоніі. З яе аповедаў я і даведалася пра тое, што ў таты перад вайной была сям'я, і што ў самым пачатку вайны ягоная жонка і сын загінулі пад бамбёжкай, і што назвалі мяне Галінай у памяць аб загінуўшай татавай жонцы. А калі б нарадзіўся сын, яго назвалі б Усеваладам.

Дык вось, аказалася, што і сын Сева, і яго маці Галіна засталіся жывымі. Прайшоўшы свае кругі пекла, яны апынуліся ў Германіі.

Як мы даведаліся пазней, Сева выпадкова ўбачыў вокладку татавай кнігі і вырашыў напісаць літаральна «на деревню дедушке». Не ведаючы адрасу, не ўпэўнены ў тым, што гэта менавіта яго бацька (па логіцы бацьку даўно ўжо павінны былі знішчыць), Сева проста напісаў на Саюз пісьменнікаў БССР. А калі яшчэ ўзяць пад увагу ідэалагічную ўстаноўку, дык можна ўявіць, як ні на што не спадзяваўся Сева.

Так у тья далёкія 60-я між нашымі сем'ямі завязалася пяшчотная перапіска, якая то абрываўлася на якойсьці час, то ўзнаўлялася. Мяркуючы па Севіных лістах, яго маці выхавала ў ім вельмі пяшчотныя адносіны да бацькі. Ішлі гады, аднак бацьку так і не суджана было сустрацца з сынам.

Праз 10 гадоў пасля смерці бацькі я адшукала некалькі разоў зменены адрас Севы. Мы вельмі рэдка з ім гаворым па тэлефоне. Жыццё яго склалася няўдала. Зараз ён жыве зусім адзін. Збірае кулінарныя рэцэпты. Вельмі любіць гатаваць боршч. У 2003 годзе ў Севы ў гасцях быў мой сын Ян Скрыган-малодшы, які цяпер вучыцца і працуе ў Германіі.

Хто ведае, можа, мы з Севам калі-небудзь пабачымся. І я яго пачастую баршчом, прыгатаваным уласнаручна.

* * *

Тата вельмі рэдка цешыў нас успамінамі з свайго жыцця — жыцця, перапоўненага трагічнымі, сапраўды форс-мажорнымі віражамі. Ён наогул не любіў пустаслоўя, і мы, сямейнікі, не дакучалі яму сваімі распытваннямі. Аднак адзін момант мне, тады школьніцы, запамніўся. Мусіць, гэта было ў таты пад нейкі вызначаны настрой. Дык вось, бацька, у якога не было схільнасці да ўсялякіх містычных прымхаў, здавалася, быў заклапочаны нейкімі жыццёвымі абставінамі, якія па моцы душэўнага накалу можна параўнаць з атамным выбухам, калі ў адно імгненне рвецца сувязь часоў, знікае пад нагамі зямля і шанцы на выратаванне душы і цела практычна роўныя нулю. Ён раскажаў нам, што яму двойчы ў жыцці сніўся адзін і той жа сон. Напярэдадні першага арышту яму прыснілася навислая над ім маленькая сякерка, якая літаральна меціла ў яго і вось-вось упадзе яму на галаву. І ў гэты момант тата прачнуўся. У наступную ноч бацьку забралі. Гэта быў 1936 год.

Потым было пройдзена ўсё пекла турэмнага жыцця па поўнай дзесяцігадовай праграме. Паступова прыходзячы ў прытомнасць, па сутнасці, пачынаючы жыць з нуля, бацька атабарыўся на сланцахімічным камбінаце ў эстонскім горадзе Ківіылі. І раптам адной ночы 1949 года ў сне зноў з'яўляецца тая ж знаёмая сякерка. Наступную ноч тату дома начаваць не давалася.

Што гэта? Можа, нейкае папярэджанне? Можа, само неба дало магчымасць напоўніць дух жывой энергіяй і тым самым урагаваць ад душэўнага зрыву? Хто ведае. Адказу на гэтае пытанне няма.

* * *

Той вераснёўскі дзень быў такі ж, як учора і пазаўчора. Тага ўжо больш ляжаў. Мама завіхалася на кухні, а мы з Ясікам сабраліся схадзіць

у краму. Перад выхадам з дому я падсела да таты, ён усміхнуўся, крыху прыпадняўся на локаць і спытаў:

— Галачка, калі павінен Юрка прыехаць? (Старэйшы ўнук.)

Я адказваю:

— Ды не сёння-заўтра, тата, ён прыедзе.

Мы з Ясікам адсутнічалі не больш за гадзіну. У дзвярах нас сустрэла мама словамі:

— Галачка, ужо няма нашага таты.

Па словах маці, як толькі мы выйшлі, яна прынесла тату каву і прысела на яго ложка. Бацька ўзяў яе рукі ў свае і пачаў цалаваць, а потым кажа:

— Вядаш, Ганначка, я ўжо знаходжуся ў зусім іншым доме.

Надвор'е ў дзень пахавання выдалася на дзіва прыветным. Мякка свяціла вераснёўскае сонца, праводзячы разам з усімі бацьку ў апошні шлях.

* * *

Вось ужо 13 гадоў няма з намі нашага любімага таты і дзядулі. Праз 6 гадоў пасля яго смерці пайшла ў лепшы свет яго верны і надзейны сябра — жонка Ганна Міхайлаўна Скрыган, якая дзяліла з бацькам цяжкія гады выгнання. І чым больш часу мяне аддзяляла ад апошняга ўдыху майго бацькі, тым больш спела патрэба маёй душы перагартаць старонкі яго жыцця. Дзесьці за паўтары гады да юбілею ў размове з Янкам Брылём, Хрысцінай Лялько, Васілём Вільтоўскім я пачула столькі добрых словаў пра майго бацьку, што, акрыленая, тут жа занялася зборам матэрыялаў, звязаных з імем бацькі, яго жыццём, яго творчай дзейнасцю. Паступова ў гэты працэс пачалі падключацца татавы сучаснікі, людзі, з якімі тату звязвалі службовыя, творчыя, сяброўскія і проста добрыя адносіны.

У выніку такой калектыўнай працы ў юбілейным 2005 годзе ў выдавецтве «Беларускі кнігазбор» з'явілася кніга ўспамінаў пра бацьку «Слова пра Яна Скрыгана».

У працэсе работы над падрыхтоўкай кнігі ўспамінаў, разбіраючы хатнія архівы, я зразумела, што татава душа і розум працавалі да апошняга дня. Я знайшла некалькі скампанаваных варыянтаў для будучай кнігі пад назвай «Спакою душы не будзе». У асобнай папцы складзены старанна выпраўленыя, падрыхтаваныя да публікацыі апавяданні пад назвай «Сэрца горкая далячынь».

Смерць няўмольна ў адно імгненне назаўсёды спыніла яго сэрца, якое не ведала спакою і адпачынку.

Засталася памяць.

І я думаю, што самым дарагім падарункам да дня нараджэння нашага таты і дзядулі ад яго нашчадкаў будзе выданне кнігі яго выбраных твораў.

Унікальнай уласціваасцю быцця з'яўляецца тое, што з цягам часу самыя горкія і трагічныя моманты жыцця паступова перастаюць кроіць душу. Боль сыходзіць. Застаецца высокае пачуццё прасветленасці, добра і любові. Па такіх філасофскіх прынцыпах жыў мой бацька. Такімі меркамі мераў учынкi людзей. Такімі перакананнямі кіраваўся ў самыя невыносныя хвіліны жыцця. А лепш за ўсё сваё жыццёвае крэда бацька выказаў у сваім выразе: «Увесь мудры дзівосны свет, кожны раз па-новаму пазнаны, я бачу толькі сваімі вачыма. І нават не думаю, што гляджу праз акуляр, у якім асталіся сляды ўсіх, хто жыў і глядзеў да мяне, — тысячы і мільёны гадоў чалавечае дзейнасці.

Па праву пераемнасці гэтакі след нашчадкам павінен пакінуць і я, сённяшні чалавек».

Ян СКРЫГАН-малодшы

МОЙ ДЗЕД

Мне пашанцавала. Я нарадзіўся ўнукам выдатнага дзеда, які, можна цвёрда сказаць, — аддаў мне частку свайго жыцця, свайго сэрца.

Год майго нараджэння супаў з цяжкім перыядам у нашай сям'і, калі дзед Ян паволі ачуньваў пасля вялікага інсульту. Жыццё яго вісела літаральна на валаску.

Па словах бабулі, яна падумала тады, што Гасподзь забірае да сябе аднаго Яна, а на змену даў другога. З яе лёгкай рукі мяне і назвалі ў гонар дзеда Янам. Цяпер я думаю пра тое, як добра, што Гасподзь працягнуў яго гады, іначай я не мог бы напісаць гэтых радкоў.

Як толькі я пачаў сябе помніць, дзед заўсёды са мной: яго позірк, яго ўсмешка, яго ціхі спакойны голас, яго няспешныя рухі, яго размовы са мной без сюсюкання на сур'эзнай і паважлівай хвалі.

Любімай гульні дзеда былі шахматы. Візіты блізкіх яго сяброў заўсёды заканчываліся партыяй у шахматы. Прычым лік вёўся ад гульні да гульні. Можна сказаць, цэлая серыя гульніў прыводзіла да перамогі ці паразы. Так незаўважна, назіраючы, я ўцягнуўся ў гэтую найцікавейшую інтэлектуальную гульнію. Пад кіраўніцтвам дзеда я і навучыўся гуляць у шахматы. Часам мы з дзедам праводзілі цэлыя падыдні. Калі я выйграваў, я незвычайна радаваўся, а яшчэ больш быў рады дзед. Радаваўся ён неяк асабліва, па-скрыганаўску — стрымана. Вочы яго ўсміхаліся добрай і давольнай усмешкай.

Праз гады я разумею, што ў большасці выпадкаў ён проста даваў мне магчымасць выйграць, адчуць упэўненасць у сваіх сілах і вялікую